

Unlawful circulation of narcotics through internet abuse

Abstract: *As one of the symbols of modern times and globalization, the Internet has greatly contributed to people being very well informed, the exchange of scientific and other data, the development of the economy (especially marketing) and other areas of social life. On the other hand, the internet is being abused by the perpetrators of the offenses in various ways. Drugs can be advertised, bought, sold on the Internet, information related to the effects of drugs, price, manner of consumption etc. can be obtained through the Internet. In the article, we will consider the importance of Internet for the development of the market of narcotic drugs, or the unlawful circulation of narcotics by the abuse of the Internet. One part of the paper refers to the phenomenon of new psychoactive substances. In addition, we analyzed the capacity of the cryptomarket to influence the conventional drug market.*

Key words: *drug, internet, cryptomarket, darknet, new psychoactive substances.*

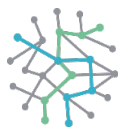
Проф. др. Радосав РИСИМОВИ¹

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др. Александар БОШКОВИЋ

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

^{1 1} radosav.risimovic@kpa.edu.rs

Нерегламентиран пазар на наркотични вещества в интернет²

Резюме: Като един от символите на съвременността и глобализацията, интернет допринесе значително за по-добра информираност на хората, за обмен на научни и други данни, за развитието на икономиката (особено пазарите) и други области на социалния живот. От друга страна, интернет предлага нови възможности за злоупотреби. Наркотични вещества могат да се рекламират, купуват, продават, и доставят чрез интернет. В мрежата има необятна и подробна информация, свързана с ефектите на наркотиците, тяхната цена, начин на консумация и др. , Част от настоящия текст разглежда феномена на Новите психоактивни вещества (НПВ). В допълнение, ще анализирам капацитета на криптопазарите да влияят върху конвенционалния пазар на наркотици.

Ключови думи: наркотици, интернет, криптопазар, тъмна мрежа, нови психоактивни вещества.

Увод

Глобализацията и развитието на информационните технологии промениха начина на живот на съвременния човек. С появата на интернет търговията и комуникацията вече не са ограничени от физически и географски бариери (Griffiths et al., 2013: 1701). Свободното движение на капитали,

стоки, идеи и хора носи много ползи, които не е необходимо да се обясняват. Развитието на информационните технологии обаче създава и определени проблеми, които ще бъдат разгледани повече в предстоящите изказвания. Освен всичко друго, той дава възможност на злоупотребяващите с наркотици да имат лесен достъп до данни за фармацевтични продукти и медицински изследвания за наркомани. По този начин те идентифицират психоактивни вещества, които имат потенциал да променят тенденциите на пазара на наркотици, като същевременно избягват наказателното преследване, тъй като не са контролирани вещества (Griffiths et al., 2013: 1701). Нерегламентираното пускане на пазара на тези вещества постави под въпрос цялата система за наказателно преследване на нарушители на наркотици, която функционира с повече или по-малък успех от десетилетия.

Злоупотребата с интернет за производството, продажба и рекламата на нелегални психоактивни вещества е един от основните проблеми, с които държавите се сблъскват през последните десетилетия. От момента, в който интернет се превърна в средство за масова комуникация, участниците в пазара веднага се възмолзваха от възможностите, които разкрива. Злоупотреби се извършват както от физически лица, така и от организирани престъпни групи, участващи в производството и продажбата на наркотични вещества. Това е глобален проблем, чието решаване трябва да включва всички държавни органи, занимаващи се с наркотични вещества, както и сътрудничество с други държави и международни организации.

Освен поле за реализиране на наркотрафик, интернет е средство, което изследователите могат да използват за събиране на ценни данни (вида на

наркотиците, продавани през интернет, страните, от които се доставя наркотикът, цената, средното количество на продаваното вещество, прегледи потребители на криптопазари и т.н.). Извършените в интернет транзакции оставят дигитални следи, които се събират от изследователите с помощта на специален софтуер (Martin et al., 2018: 2).

Има поне пет причини, поради които научната общност, занимаваща се с наркотици, трябва да насочи вниманието си към криптопазарите: първо, криптопазарите ни позволяват да анализираме предлагането на наркотични вещества върху много по-голяма извадка; второ, криптопазарът не е изолиран пазар на наркотици, а е свързан с вериги за доставки на наркотици, работещи независимо от интернет; трето, криптопазарите са важни за наблюдение на тенденциите на пазара на наркотици; четвърто, криптовалутите ни показват колко иновативен е пазарът на наркотици в опитите да заобикалят усилията на компетентните държавни органи за преследване на престъпления с наркотици; пето, криптопазарите са места, където се задоволяват нуждите на употребяващите наркотици (голям брой различни видове наркотици, информация и съвети и др.) (Barratt, Aldridge, 2016: 1).

Концепцията и начинът на работа на криптопазарите

Cryptomarket се дефинира като онлайн пазар, където анонимните търговци продават стоки и услуги с активирана криптовалута чрез своите скрити уебсайтове, които събират и показват коментари и оценки на клиентите (Barratt, Aldridge, 2016: 1). В допълнение към термина криптопазар, в литературата се използва терминът dark-net и dip-web (deep web) (Barratt et al., 2014: 774). Deep-web е интернет съдържание, което не е достъпно с

традиционните търсачки (Bergman, 2001: 1). Интернет съдържанието, достъпно чрез традиционните търсачки, се нарича Surface Web (EMCDDA, 2014: 11). Единственият начин за достъп до deep-web е чрез търсене в отделни уебсайтове (EMCDDA, 2014: 11). Например, библиотеките имат бази данни, които могат да бъдат категоризирани като deep-webs, тъй като тяхното търсене не е възможно чрез традиционните търсачки. Също така интранетът, използван в университетите, може да бъде класифициран като deep-web. Тъмната мрежа е част от Deep Web, която е скрита и известна с незаконните дейности и анонимността на участниците в транзакции (EMCDDA, 2014: 11).

Купуването на наркотици онлайн е транзакция, подобна на закупуването на който и да е продукт чрез Amazon, тъй като позволява на купувачите да „търсят и сравняват продукти и продавачи“, но важната разлика е в скриването на самоличността на участниците в транзакцията, самата транзакция и физическото местоположение на техните сървъри (Aldrige , Декару-Хету, 2016: 7). Специален софтуер (напр. Tor; The Onion Router), който крие IP адреса (електронен код, който всеки компютър има в интернет) на компютър при достъп до сайт за продажба на наркотици, е от решаващо значение за скриването на изброената информация (Barrat, 2014: 774; Tzanetakis съч., 2016: 58). Тор е разработен от американските военни през 2004 г., но използването му не се ограничава до военни цели (позволява защита на личната информация на потребителите на Интернет, предотвратява цензурата и др.) (EMCDDA, 2014: 11). Тор обаче е бил малтретиран скоро след като е бил експлоатиран оперативно за извършване на престъпления.

Закупуването на наркотици чрез криптопазари изисква определено ниво на познания за компютрите и интернет, оборудване (компютър или друго подобно устройство), анонимна търсачка, URL адрес, т.е. уеб адрес, криптовалута, намиране на продавача, който иска да изпрати веществото, и адресът, до който ще бъде изпратено веществото (Barratt, Aldridge, 2016: 1). Криптопазарите са важни за транзакции между продавачи и купувачи, тъй като се появяват като трета страна в търговски отношения, които осигуряват доверие чрез предоставяне на услуги (дескроу) и арбитраж на спорове (Barratt, Aldridge, 2016: 1). Предоставянето на услуги означава, че криптопазарът, като трета страна по сделката, получава и изплаща парите, ако са изпълнени условията за обезпечаване на транзакцията (например, парите се изплащат само след като продавачът получи потвърждение от купувача, че е получил веществото). Въпреки това, споровете най-често се отнасят до ситуации, при които наркотикът не е доставен или не е платен (Van Hout, Bingham, 2014: 187).

Потребителите на психоактивни вещества могат да закупят наркотично вещество с криптовалути, по същия начин, по който плащат за телевизия или обувки онлайн. Криптопазарите се използват както от клиентите за покупка, така и от дилърите, които доставят веществата. Интересно е, че въпреки развитието на технологиите и процеса на глобализация, предлагането на потребители по правило все още се осъществява чрез местни дилъри на наркотици на известни клиенти, но трябва да се подчертае, че криптопазарите играят значителна роля в предлагането и съответно - за дилърите. С други думи, ролята на криптопазарите може да се оприличи с ролята на брокер, свързващ търговците на едро с търговците на наркотици в тази област (Aldridge, Decaru-Hetu, 2016: 8). С

ледователно значението на криптопазарите за доставката на пазара произтича от факта, че наркотиците, произхождащи от криптопазарите, се използват не само от онези, които директно закупуват психоактивни вещества на нелегалния интернет пазар, но и от потребителите, закупили вещество от местен дилър. Във всеки случай е наложително компетентните държавни органи да положат усилия да предотвратят както продажбите на едро, така и продажбите на дребно чрез криптовалути. Според емпирични изследвания една четвърт от приходите, генерирани от криптопазарите, се генерират от продажбата на наркотични вещества на едро (Aldridge, Decaru-Hetu, 2016: 12). Ръстът на едро на наркотици чрез криптопазарите показва засилващо влияние на интернет пазара на конвенционалния пазар на наркотици.

Когато става въпрос за мерки за борба с незаконния трафик на наркотични вещества, повечето държави предприемат действия, които не се отнасят само до преследване на нарушителите. Друг подход е строга наказателна политика. В продължение на десетилетия Съединените щати водят война срещу наркодилърите, в която са изразходвани значителни финансови средства. Според преобладаващите оценки днес войната с наркотиците (War of Drugs) е претърпяла пълен провал, въпреки строгите наказателни политики (Fader, 2016: 120). По подобен начин [Сърбия – бел.п] непрекъснато засилва наказателната си политика. Кулминацията на тези усилия беше забраната за намаляване на наказанието за престъпления свързани с наркотици (член 57, параграф 2 от НК на Сърбия). Според поддръжниците на по-строга наказателна политика нарушителите са рационални хора, които ще се въздържат от продажба на наркотици под натиска на възможността за налагане на тежка присъда (Fader, 2016: 127). Тази идея е залегнала в основата на тези закони. Преобладаващото мнение

у теоретици на наказателното право обаче е, че забраната за смекчаване на наказанието не е оправдана (Delić, 2010: 242). По същия начин се изтъква, че строгата наказателна политика не води до желанния ефект или води до много скромни и временни резултати по отношение на ограничаване на наркодилърите (Fader, 2016: 128). Мерките, предприети от полицията (лишаване от свобода, задържане и др.) имат предимството да възпират престъпленията свързани с наркотици, тъй като те не водят до значително време от извършване на престъплението, в сравнение със строга криминална политика или предписване на нови престъпления (Шерман, 1990: 14). Според нас това мнение трябва да бъде прието, тъй като потискането на този вид престъпление не е възможно чрез строга наказателна политика, а чрез предприемане на мерки за идентифициране на извършителите, особено тези, които участват в търговията с наркотици на едро. Страхът от наказание няма да попречи на извършителите да извършат престъпления. Напротив, убедеността, че те ще бъдат разкрити и преследвани, е от решаващо значение за предотвратяването на тези престъпления.

Търговците с нелегални вещества предприемат редица мерки, за да сведат до минимум риска от разкриване и преследване. Като се има предвид, че те не очакват да бъдат разкрити и преследвани, ясно е, че строгата криминална политика няма решаващо влияние върху борбата с този вид престъпност. Една от дейностите на извършителите, насочени към минимизиране на риска от лишаване от свобода, е продажбата на наркотици чрез криптовалути (Aldridge, Askew, 2017: 102). Както бе споменато по-горе, използването на криптопазари гарантира анонимност. За разлика от конвенционалния начин на продажба на наркотици, който по правило предполага, че купувачът и продавачът се познават и срещат

физически, участниците в сделки наркотици онлайн с криптовалути не се познават, не знаят местоположението на другия, както и всяка друга информация, отнасяща се до другото лице в сделката. Това силно затруднява работата на полицейските служители, които трябва да докажат наличието на престъпление и да открият самоличността на извършителите.

Конвенционалният пазар на наркотици бива отворен и затворен. Отворените пазари са случаи на продажба на наркотици на улицата или на друго обществено място, до което неопределен брой лица имат достъп (Coomber, 2015: 26). Няма съмнение, че има вероятност полицейските служители да открият извършителя при продажбата на наркотици, ако деянието за извършване на престъплението се предприеме на открития пазар. Говорим за затворени пазари в случаите, в които продажбата на наркотици се осъществява между лица, които се познават. Този вид продажби са по-разпространени в офлайн пазара, тъй като при тях рискът компетентните органи да разкрият дейността на наркодилърите е значително по-нисък. Можем да класифицираме криптопазарите като отворен пазар, тъй като има неопределен брой хора. Поради анонимността на участниците в транзакции чрез криптопазари, може да се говори за открити анонимни пазари на наркотици (Aldridge, Askew, 2017: 102).

Освен това традиционният начин на продажба на наркотици включва физическия контакт на нарушителя, посочен в член 246 от НК [на Сърбия – бел.пр.], и потребителя на наркотици, докато в криптовалути нерегламентираното предлагане на наркотични вещества се осъществява във виртуалния свят, без физически контакт. Така стигаме до друга особеност на продажбата на наркотици на криптопазарите: тя не се

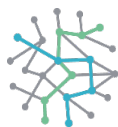
доставя лично на купувача, а се доставя по пощата или от компаниите, които доставят стоките. Пощенските и други транспортни компании не знаят съдържанието на пакетите, които доставят. Често изпращането се извършва като е изписано фалшиво име (на правилния адрес) или на фалшив адрес, за да се скрие самоличността на клиента (Tzanetakis et al., 2016: 66; Van Hout, Bingham, 2013: 388). Това е друг начин за осигуряване на анонимност в процеса на нерегламентирано предлагане на наркотични вещества и предотвратяване служителите на реда да засекат трансакцията.

Предимството на криптопазарите е, че трета страна (администратор) може да посредничи при евентуален спор между продавача и купувача на веществото. На конвенционалния пазар не съществува трета страна и затова тази форма на пазара е свързана с честата поява на насилие (насилие над клиенти, които не са платили дълга си за наркотици, насилие срещу полицейски информатори и др.) (Coomber, 2015: 21).

Социалната опасност на криптопазарите съществува не само поради възможността наркотиците да се предлагат онлайн, но и поради други дейности, които са криминализирани от разпоредбите на наказателното законодателство. Например, криптопазарите са места, където извършителите на престъпления могат да получат достъп до инструменти за прилагане (напр. огнестрелно оръжие) (Van Buskirk et al., 2014: 517).

Нови психоактивни вещества и криптопазари

Криптопазарите нямат капацитета да предлагат на пазара всички видове вещества. Например хероинът и кокаинът обикновено се продават чрез традиционните пазари от местни дилъри. За това има поне две причини: 1.

производството на тези видове вещества предполага сложен и многоетапен процес; 2. Там, където се осъществява производството чести липсва нужната инфраструктура за онлайн криптотърговия (компютри, интернет, пощенски услуги, които гарантират определени стандарти по отношение на сигурността и неприкосновеността на пратките и др.) (Aldridge, Decary-Hetu, 2016: 13; Jovanovic, Радосавлевич-Стеванович, 2016: 74).

От това следва, че чрез криптопазарите се продават синтетични наркотици (напр. Екстази) и вещества от растителен произход, но те се произвеждат във всички части на нашата планета (Aldridge, Decary-Hetu, 2016: 13).

Съответно криптопазарите са от особено значение за развитието на пазара на нови психоактивни вещества. Това са вещества, които не са в списъка на вещества, които са забранени от международни конвенции (Единната конвенция за наркотичните вещества от 1961 г.) или специфичното за страната наказателно право (Hondebrink et al., 2015: 109). Легалната продажба на NPS се извършва в специализирани магазини, т.нар. главни магазини или от търговци на място (Griffiths et al., 2013: 1700). Опаковката на тези продукти често се нарича "не за консумация от човека", тъй като по този начин продавачите избягват отговорност за потенциалните неблагоприятни последици от използването на NPS (Corazza et al., 2012: 146; Dunne, 2015: 25). Продуктите, съдържащи NPS, се продават като почистващи препарати (соли за баня) или за поддържане на хигиена, но потребителите знаят, че са психоактивни вещества (Brandt, 2014: 587).

Проблемът е, че НПС разполага с много малко информация относно ефекта, употребата, дозировката и др. Рисковете произтичат от естеството

на тези вещества, тъй като това често са нови продукти, създадени непосредствено преди пускането им на пазара. Трябва да се подчертае, че дори в някои случаи производителите не са наясно с опасностите от собствения си продукт. Вредните ефекти върху човешкото здраве могат да бъдат причинени не само от пагубните ефекти на NPS, закупени върху криптовалути сами, но и от неправилното дозиране, смесване или използване от потребителите (Quintana et al., 2017: 81). Например през 2015 г. седемнадесет годишен белгиец, който вече е имал история на злоупотреба с наркотици (кокаин), е намерен мъртъв в баня, след като е закупил NPS чрез криптовалута, плащаща за биткойни. Смъртта се дължи на консумацията (смъркането) на окфентанил (аналог на фентанил), NPS, принадлежащ към групата на опиоидите, чието действие е 90 пъти по-силно от морфина (Coorman, 2016: 469).

Интернет се използва при производството (инструкции как да се произвеждат нови вещества са достъпни в Интернет), при продажбата и маркетинга (реклама) на нови вещества. Интервюиран потребител на NPS заяви: „С удоволствие споделям моя опит онлайн и се уча от други хора как да консумират NPS“ (Soussan et al., 2018: 75). Според едно проучване най-разпространеният начин, по който клиентите са притежавали NPS, е чрез онлайн пазаруване (60,4%), от приятели (17,8%), от дилъри (9,5%), в интелигентни магазини (5, 1%), получаване на безплатна проба (2,7%). Редица респонденти отказаха да отговорят на въпроса за произхода на NPS (2,6%), докато някои от анкетираните сами произвеждат NPS (1,9%) (Soussan, Kjellgren, 2016: 79).

По време на поставянето на новото вещество в списъка със забранени дилъри от производители, най-често разположени в Индия и Китай,

изискват производството на „нов“ NPS. Производителите променят молекулната структура на незаконните наркотици, създавайки ново легално вещество, което се доставя на клиентите по куриер или поща (Griffiths et al., 2013: 1700). Новите вещества се предлагат законно, докато не бъдат включени в списъка с контролирани вещества в съответствие с предписаните процедури. Проблемът е, че производителите и продавачите на NPS винаги са с една крачка напред, което им позволява постоянно да продават нови вещества без страх от наказателно преследване, като постоянно променят молекулните структури на незаконните психоактивни вещества. Съществуващата репресивна система е създадена в отговор на сравнително малък брой наркотици. Проблемът е, че той бавно реагира на появата на няколко стотици нови вещества и постоянно се появяват нови и модифицирани молекулярни структури. Повечето нови вещества са резултат от любопитството на химиците, които са ги създали, докато изследват свойствата, ефектите и съставките на различни химични съединения (Brandt, 2014: 587).

Новите вещества често са заместител на потребителите на добре познато вещество, което не могат да консумират по различни причини. Например, новото вещество "Spais" е използвано като легален заместител на марихуаната, тъй като произвежда подобни ефекти. В онлайн форумите потребителите на този наркотик обменят опит относно съставките на Spais, ефекти, съвети как да ги използват и т.н. (Griffiths et al., 2013: 1700).

Метоксетамин се предлага онлайн като легален заместител на кетамин в списъка с контролирани вещества (Corazza et al., 2012: 146). Следователно Интернет е от голямо значение за развитието на пазара на NPS и тенденциите на този пазар.

Проблемът с новите вещества не бива да се подценява, но от друга страна е погрешно да се разпространява излишна паника и страх от това явление, което някои медии правят по различни причини (сензационализъм, надпреварата за тираж и т.н.). Разпространението на отделните НПС на пазара на наркотици отне десетилетия. Например експерименталната употреба на MDMA започва през 60-те и 70-те години на миналия век, докато това ново вещество се появи на пазара едва през 80-те години (Brandt, 2014: 587). Следователно, NPS не означава само нови вещества в истинския смисъл на думата, но и вещества, които са известни на професионалната общественост от десетилетия, но достигат своя най-голяма популярност през последните години. В крайна сметка купуването на наркотици в криптовалута на пръв поглед е напълно просто, тъй като изисква инсталирането на Tor, използвайки биткойн като платежно средство, приемайки риска от измама и риска от арест при доставката на веществото по пощата (Barratt, 2012: 693). Рискът от измама предполага, наред с други неща, веществото да е платено, но не и доставено. Продавачите, които са активни в криптопазара повече от месец и според прегледите са над 35 успешно извършени транзакции, може да изискат от купувачите да платят за веществата, преди да получат пратка, съдържаща психоактивни вещества. Това създава възможност за измама, тъй като отделните продавачи съзнателно изграждат добра репутация сред купувачите, за да прекратят участието си с криптопазара, напускащ този пазар на наркотици, оставяйки голям брой клиенти, които са платили за пратки, които никога няма да бъдат доставени (Van Hout, Bingham, 2014: 184). Очевидно много потребители на наркотици са преодолели тези бариери и са избрали да пазаруват в криптовалута. В крайна сметка, закупуването на вещество на конвенционалния пазар изисква още по-голям риск.

Една от най-големите криптовалути, използвани за продажба на наркотици, е коприненият път, чийто основател беше арестуван на 3 октомври 2013 г. от ФБР и този нелегален пазар беше затворен. Разследването установи, че този криптопазар бил използван от няколко хиляди търговци на наркотици, тоест продава наркотици на купувачи от различни части на света (Barrat, 2014: 774). Въпреки това появата на алтернативни криптопазари (Black Market Reloaded, Sheep Marketplace) бързо последва (Van Buskirk, 2014: 517). Криптопазарите, като таралежите, се играят от котки и мишки с компетентните държавни органи, веднага щом човек се затвори, се отварят нови и нововъзникващи пазари за алтернативни наркотици. Следователно няма съмнение, че криптопазарите реагират на усилията на правителствените агенции, които се опитват да потушат тези незаконни пазари за НПС и други наркотици.

Връзката между криптопазара и конвенционалния пазар на наркотици

Ако говорим за връзката между криптопазара и традиционния пазар на наркотици, представителството на криптопазара на цялостния пазар все още не е значително. Въпреки това, влиянието на криптопазарите върху традиционния пазар по отношение на цена, чистота и наличност на вещества е много значително, тъй като търговците на криптовалути разчитат на прегледите на клиентите, за да се адаптират към нуждите на пазара при бъдещи сделки. Този документ вече заяви, че криптопазарите функционират подобно на Amazon, което означава, че съществува механизъм за решаване на потенциални спорове; продавачите и купувачите се оценяват въз основа на обратна връзка след транзакции (обратната връзка се отнася до чистотата на веществата, сигурността на

покупката, скоростта на доставка и т.н.); има дискуссионни форуми, където купувачите и продавачите обменят опит (Barrat, 2012: 683). Положителните отзиви влияят върху създаването на положителна репутация на наркодилър и по този начин увеличават способността му да продава психоактивни вещества. Заключваме, че влиянието на криптопазарите върху традиционния пазар на наркотици е по-голямо от тяхното представителство на цялостния пазар. Освен това считаме, че потенциалът на криптопазарите да увеличат своето представителство на общия пазар на наркотични вещества в бъдеще не може да бъде поставен под въпрос, което е друга причина, че компетентните държавни органи вече съсредоточават своите дейности върху борбата с тези незаконни пазари. Също така криптопазарите са насочени не само към търговията на дребно с наркотици, но и към търговията на едро, което значително увеличава капацитета им за вреди (Aldridge, Decary-Hetu, 2016: 8).

Като се има предвид, че младите хора са редовни потребители на интернет, заключаваме, че криптовалутите с наркотичното си предлагане са насочени основно към това население. Според проучване, проведено в Австралия, 24% от интервюираните студенти са използвали интернет, за да открият различна информация, свързана с наркотичните вещества (Miller, Sonderlund, 2010: 1558). Любопитството на младите хора е една от причините те да използват NPS или защо купуват тези вещества на криптопазарите. Следователно, превантивните мерки трябва да бъдат насочени към тази категория потребители, за да се намали търсенето на НПС.

Този документ вече заяви, че сравнително лесната наличност, обратна връзка и намаляване на риска са предимствата на криптопазарите пред традиционния пазар на наркотици. Едно от ключовите предимства е

цената, защото въпреки че веществата се купуват „от фотьойла“, като цяло цената не е значително по-висока. Понякога е по-евтино да купувате наркотици в криптовалути, отколкото цените, на които се продават същите вещества при улични дилъри (Dunne, 2015: 25).

Търговията с наркотични вещества на традиционния пазар е ограничена от време и пространство. Въпреки че на традиционния пазар съществува възможност за продажба на веществото на неизвестни купувачи, продавачът се нуждае от известно време, за да „провери“ купувача, да се запознае с него, да предаде веществото и да го събере (Aldridge, Decary-Hetu, 2016: 8). За разлика от тях криптовалутите нямат ограничения в това отношение. Търговците на наркотици на традиционния пазар са ограничени от местната конкуренция и невъзможността за реклама. Криптопазарите нямат пространствени ограничения и възможността за ежедневната им реклама да увеличава потенциала за продажба на наркотици (Martin et al., 2018: 1). Рекламата включва публикуване на професионално направени снимки на продукти, описания на продукти, цена и качество, положителни отзиви от потребители и др. (Van Hout, Bingham, 2014: 187).

Качеството на веществата е една от причините клиентите да изберат да купуват чрез криптовалути. Оценката на качеството зависи от личния опит и цел на закупеното вещество (Bancroft, Reid, 2016: 42). Качеството може да изрази чистота, надеждност, сила на веществото, предвидим ефект, сигурност на доставката и финансова стойност на веществото (Bancroft, Reid, 2016: 44). Възприятията на потребителите за качеството на веществото, което се закупува от криптовалути, могат да се основават на

преглед, свързани с продавача, тъй като продавачът няма способността да демонстрира убедително качеството на веществото, което продава.

Важно е да се отбележи, че като правило потребителите избират да купуват вещества за криптовалута, които ще доставят в рамките на една държава, тъй като международните доставки отнемат повече време за доставка, носят риск от загуба на пратката и са обект на по-строг контрол, който увеличава риска за откриване от полицията или митницата (Martin et al., 2018: 5). Пратките, които доставят наркотици, са опаковани по такъв начин, че за митниците и полицията, а понякога и за самите потребители е трудно да разберат къде са наркотиците (в един случай LSD беше скрит в поздравителна карта, която потребителят получи в новогодишната нощ) (Van Hout, Бингъм, 2013: 388).

Предимството на криптопазарите се изразява в бързината на реакцията на дилърите на промените на пазара, предимно по отношение на структурата на търсенето. Промените в търсенето се забелязват лесно и е логично дилърите да приспособят предлагането си към новите обстоятелства.

Веществата, продавани на крипто пазарите, произхождат от лични лаборатории или са закупени от дилъри на традиционния пазар (достъпен чрез лични контакти) или закупени от друг продавач на криптовалута (Van Hout, Bingham, 2014: 186).

Заклучение

Криптопазарите са нов начин за търговия с вещества. Тъй като нерегламентираното пускане на пазара на наркотични вещества е престъпление, посочено в член 246 от Наказателния кодекс [на Сърбия – бел.пр], статията е предназначена за читатели, които се интересуват от

наказателно право. От друга страна, причините криптопазарите да представляват особен интерес за участие на употребяващите наркотици и наркодилъри и предимствата и недостатъците на криптопазарите спрямо конвенционалните пазари, както и проблемите, произтичащи то това, работата е криминологично значима.

Спецификата на криптопазарите поражда факта, че веригата за доставки на интернет пазарите скъсява веригата на доставки (Demant et al., 2018: 256). На конвенционалния пазар има значително повече посредници и известен е броят на посредниците, които оказват голямо влияние върху цената на веществата на дребно. Всеки от посредниците ще заплати риска за участие във веригата за доставки, поради което повече посредници означават по-скъпи вещества.

Криптопазарите все още представляват малка част от общия пазар на наркотици, но тяхното значение безспорно ще нараства в бъдеще. Причините трябва да се търсят в обстоятелството, че криптовалутите не са ограничени във физическото пространство.

Интернет пазарите позволяват на извършителите да продават наркотици на места, където конвенционалните продажби не биха били възможни или достъпността на потребителите ще бъде ограничена. В допълнение, насилието с криптовалута е по-малко вероятно (няма физически контакт, всеки продавач има рейтинг, който зависи от рейтингите на предоставената услуга и качеството на веществото, има система за решаване на спорове и т.н.), въпреки че насилието не е изключено. Също така потребителят на наркотици, който купува на криптовалута, може да бъде измамен, изложен на кражба или заплашен да разкрие самоличността

си пред обществеността. По този начин криптопазарите минимизират риска от откриване (поради гарантирана анонимност при транзакции) и насилие в сравнение с конвенционалния пазар на наркотици (Aldridge, Askew, 2017: 101). Криптопазарите са анонимни отворени пазари, за разлика от конвенционалния пазар, който е предимно затворен, защото дилърите продават наркотици на най-вече известни клиенти или нови клиенти, които срещат чрез доверен посредник (Aldridge, Askew, 2017: 102). Може да се заключи, че макар криптовалутите да са малка част от пазара на наркотици, те имат значителен капацитет да повлияят на цялостния пазар (влият на променящите се модели на потребление и разпространението на определени видове наркотици, насочват се към младите хора, бързо променят тенденциите, използват ги за вещества на едро и др.). Предимството на криптопазарите е наличието на вещества, тъй като потребителите могат да правят покупки отвсякъде и по всяко време. Интересното е, че физическите характеристики на някои видове наркотици (например миризма) не им пречат да бъдат пускани на пазара чрез криптопазари, тъй като в дискуссионните форуми участниците бяха информирани за специфични методи на опаковане, които прикриват миризмите на наркотици (Aldridge, Decary-Hetu, 2016: 13).

Мотивацията на потребителите на наркотици да пазаруват в криптовалuti е т.нар интелигентна или отговорна употреба на наркотици, анонимност, избор на продавач въз основа на отзиви от клиенти, разнообразие и качество на предлаганите услуги, свеждане до минимум на насилието, безопасна доставка на наркотици по пощата и дейности на форума (обсъждане кое вещество е добро, как да го дозирам и т.н.) (ван Hout, Bingham, 2014: 184). Следователно, има всички предпоставки за разширяване на маркетинга на криптовалутите на нашия пазар.

Следователно е необходимо да се увеличи капацитетът на компетентните държавни органи да се противопоставят на този метод за търговия с наркотични вещества.

Литература

1. Aldridge, J., Decary-Hetu, D., (2016). Hidden wholesale: The drug diffusing capacity of online drug cryptomarkets, *International Journal of Drug Policy*, 35: 7-15.
2. Aldridge, J., Askew, R., (2017). Delivery dilemmas: How drug cryptomarket users identify and seek to reduce their risk of detection by law enforcement, *International Journal of Drug Policy*, 41: 101-109.
3. Bancroft, A., Reid, P.S., (2016). Concepts of illicit drug quality among darknet market users: Purity, embodied experience, craft and chemical knowledge, *International Journal of Drug Policy*, 35: 42-49.
4. Barratt, M. J., (2012). Silk road: ebay for drugs, *Addiction*, 107 (3): 683-683.
5. Barratt, M. J., Aldridge, J., (2016). Everything you always wanted to know about drug cryptomarkets (but were afraid to ask), *International Journal of Drug Policy*, 35: 1-6.
6. Barratt, M. J., Ferris, J. A., Winstock, A. R., (2014). 'Use of Silk Road, the online drug marketplace, in the United Kingdom, Australia and the United States', *Addiction*, 109 (5): 774-783.
7. Bergman, M. K., (2001). The Deep Web: Surfacing hidden value, *Journal of Electronic Publishing*, 7 (1): 1-17.
8. Brandt, S. D., King, L. A., Evans-Brown, M., (2014). The new drug phenomenon, *Drug Testing and Analysis*, 6 (7-8): 587-597.

9. Coomber, R., (2015). A Tale of Two Cities: Understanding Differences in Levels of Heroin/Crack Market-Related Violence—A Two City Comparison, *Criminal Justice Review*, 40(1): 7-31.
10. Coopman, V., Cordonnier, J., De Leeuw, M., Cirimele, V., (2016). Ocfentanil overdose fatality in the recreational drug scene, *Forensic Science International*, 266: 469-473.
11. Corazza, O. et al., (2012). Phenomenon of new drugs on the Internet: the case of ketamine derivative methoxetamine, *Human Psychopharmacology*, 27 (2): 145-149.
12. DeliĆ, N., (2010). Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima, *Crimen*, 2: 228-245.
13. Demant, J., Munksgaard, R., Decary-Hetu, D., Aldridge, J., (2018). Going Local on a Global Platform: A Critical Analysis of the Transformative Potential of Cryptomarkets for Organized Illicit Drug Crime, *International Criminal Justice Review*, 28(3): 255-274.
14. Dunne, F. J., Jaffar, K., Hashmi, S., (2015). Legal Highs - Not so new and still growing in popularity, *British Journal of Medical Practitioners*, 8 (1): 25-33.
15. Fader, J. J. (2016). „Selling smarter, not harder”: Life course effects on drug sellers’ risk perceptions and management, *International Journal of Drug Policy*, 36: 120-129.
16. Griffiths, P., Evans-Brown, M., Sedefov, R., (2013). Getting up to speed with the public health and regulatory challenges posed by new psychoactive substances in the information age, *Addiction*, 108 (10): 1700-1703.
17. Hondebrink, L., Nugteren-van Lonkhuyzen, J., Van Der Gouwe, D., Brunt, T., (2015). Monitoring new psychoactive substances (NPS) in the

- Netherlands: Data from the drug market and the Poisons Information Centre, *Drug and Alcohol Dependence*, 147: 109-115.
18. Martin, J., Cunliffe, J., Décary-Héту, D., Aldridge, J., (2018). Effect of restricting the legal supply of prescription opioids on buying through online illicit marketplaces: interrupted time series analysis, *British Medical Journal*, 361: 1-7.
 19. Mounteney, J., (2014). The Internet and drug markets, Summary of results from an EMCDDA Trendspotter study.
 20. Miller P. G., Sønderlund A. L., (2010). Using the internet to research hidden populations of illicit drug users: a review, *Addiction*, 105 (9): 1557-1567.
 21. Quintana, P., Ventura, M., Grifell, M., Palma, A., Galindo, L., Fornis, I., Gil, C., Carbon, X., Caudevilla, F., Farre, M., Torrens, M., (2017). The hidden web and the fentanyl problem: Detection of ocfentanil as an adulterant in heroin, *International Journal of Drug Policy*, 40: 78-83.
 22. Јовановић, М., Радосављевић-Стевановић, Н., (2016). Хероин – од лека до злоупотребе, *Безбедност*, 58 (2): 74-108.
 23. Sherman, L. W., (1990). Police Crackdowns: Initial and Residual Deterrence, *Crime and Justice*, 12: 1-48.
 24. Soussan, C., Andersson, M., Kjellgren, A., (2018). The diverse reasons for using Novel Psychoactive Substances – A qualitative study of the users' own perspectives, *International Journal of Drug Policy*, 52: 71-78.
 25. Soussan, C., Kjellgren, A., (2016). The users of Novel Psychoactive Substances: Online survey about their characteristics, attitudes and motivations, *International Journal of Drug Policy*, 32: 77-84.
 26. Tzanetakis, M., Kamphausen, G., Werse, B., Laufenberg, R., (2016). The transparency paradox. Building trust, resolving disputes and optimising

logistics on conventional and online drugs markets, *International Journal of Drug Policy*, 35: 58-68.

27. Van Buskirk, J., Roxburgh, A., Farrell, M., Burns, L., (2014). The closure of the Silk Road: what has this meant for online drug trading?, *Addiction*, 104 (4): 517-518.
28. Van Hout, M. C., Bingham, T., (2013). 'Silk Road', the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences, *International Journal of Drug Policy*, 24: 385-391.
29. Van Hout, M. C., Bingham, T., (2014). 'Silk Road', the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences, *International Journal of Drug Policy*, 25: 183-189.